

Toevallig liep ik tegen twee Amerikaanse schoolboeken aan, die naar mijn mening aan deze behoefte tegemoet komen. Ze bevatten talloze bruikbare lessuggesties. Vandaar deze korte bespreking. Het gaat om *Understanding Mass Media* van Jeffrey Schrank en *Newspaper Workshop* van Howard F. Decker.

Het eerste is van 1975 en bevat 260 pagina's; het tweede van 1972 en bevat 152 pagina's. Beide zijn bestemd voor het voortgezet onderwijs. Decker voor de eerste klassen, schat ik, Schrank voor de derde klas en hoger.

Beide zijn doe-boeken, met veel opdrachten, vooral gericht op het zelf verwerven en vervolgens toepassen van informatie. Schrank geeft meer achtergrondinformatie aan de leerling (steeds bijzonder leesbaar). Schrank biedt überhaupt meer dan Decker. Allereerst beperkt Decker zich tot één medium, de krant, terwijl Schrank er een achttal de revue laat passeren. Maar Decker is ook veel technischer, bij hem leer je vooral hoe een krant in elkaar zit. Schrank gaat het er allereerst om dat leerlingen zich in *hun* situatie bewust worden van de invloed van massa-media. Hij zit dan ook veel meer op de lijn van bijvoorbeeld Van Lint ('Wat mot die goser van me?' *Levende Talen* 297, april 1973), stelt vragen naar emoties waaraan geappelleerd wordt, naar verborgen waarde-oordelen en dergelijke. Kortom Schrank reikt verder.

En tenslotte, docenten die voorstander zijn van projectonderwijs (en een leerstofgebied als massa-media lijkt mij bijzonder geschikt voor projectonderwijs) zullen, zeker met Schrank, uit de voeten kunnen.

Jeffrey Schrank *Understanding Mass Media* National Textbook Company, 8259 Niles Center Road, Skokie Illinois 60076

Howard F. Decker *Newspaper Workshop: understanding your newspaper* Globe Book Company, 175 Fifth Avenue, New York, NY 10010

Jan Sturm
&
Hans Verweij

SOCIOLINGUISTIEK VOOR MOEDERTAALDOCENTEN

'Feministen staan vaak op gespannen voet met de taal. Eén van de stenen des aanstoots is het feit dat je "de mens" zegt wanneer je een man of een vrouw bedoelt, maar "het mens" uitsluitend als het over een vrouw gaat' (R. Reinsma 'Wijze vrouwen en witte pieten' in: *NRC-Handelsblad* 2 februari 1977). Als je — feminist of niet — over dit 'boeiende' probleem, dat je door je krant wordt aangeboden, wil nadenken, ben je op je eigen manier bezig met sociolinguïstiek. Maar zonder dat je dat misschien weet, doe je dat veel vaker, zeker als je iets met onderwijs te maken hebt. Om maar te zwijgen van moedertaalonderwijs.

'Sociolinguïstiek' is de verzamelnaam voor studies op het gebied van taal en taalgebruik in de context van maatschappij en cultuur. Dat gebied is bijzonder uitgebreid. Je moet dan ook niet verbaasd zijn in de sociolinguïstiek iets tegen te komen over het verschil in taalgebruik tussen mannen en vrouwen, over gestoorde communicatie als mogelijke oorzaak voor het ontstaan van schizofrenie, de relatie tussen het benoemen en herkennen van kleuren en de onhoudbaarheid van 'taalachterstand'-ideeën. De laatste jaren mag de sociolinguïstiek zich verheugen in een groeiende populariteit. Ook vanuit het onderwijs is de belangstelling groot, en niet ten onrechte. Lang niet alle behandelde onderwerpen hebben aantoonbare relevantie voor het (moedertaal-) onderwijs, maar wat overblijft is waardevol genoeg: een aantal begrippen en ideeën die ondersteunend kunnen zijn voor het denken en praten over onderwijs in het algemeen en taalonderwijs in het bijzonder.

Ook in Nederland is de invloed van de sociolinguïstiek groeiende: je hoeft eigenlijk alleen de laatste jaargang van *Moer* maar door te bladeren om dat te ontdekken. Jammer genoeg ontbrak het tot nu toe aan een Nederlands boekje waarmee je jezelf eens op de hoogte kon brengen van de sociolinguïstiek. Tenslotte leest niet iedereen even gemakkelijk een Duits of een Engels boekje.

De lezer snapt, waar dit verhaal op uitdraait. Er is nu wel zo'n boekje, geschreven door een drietal taalkundigen (René Appel, Gerard Hubers en Guus Meijer). We zijn dan ook blij dit boekje bij de *Moer*-lezer te kunnen introduceren. We willen proberen aan te geven, wat de *Moer*-lezer met dit boekje kan doen, met andere woorden wat een (aanstaande) moedertaalleraar ermee kan doen. Geen 'wetenschappelijke' kritiek dus, noch op het boekje zelf noch op de sociolinguïstiek, maar meer een 'bruikbaarheidsbeoordeling'.

Naar ons oordeel is het boekje een prima inleiding in de sociolinguïstiek. Er worden veel verschillende onderwerpen in besproken. Van de negen hoofdstukken — het boekje telt 256 pagina's, waarvan 230 tekst, 18 literatuurlijst en 6 register — lijken ons de volgende goed bruikbaar.

Allereerst natuurlijk de *Inleiding*, waarin de ontwikkeling van de sociolinguïstiek geschetst wordt. Als je wat meer zicht wilt krijgen op wat er zich in de klas communicatief afspeelt, biedt hoofdstuk vier *De analyse van gesprekken* daarvoor een goede ingang. Met taalvariatie — niet alleen op het terrein van dia- en sociolect maar ook met zoiets als wat kan en wat niet kan in gesproken of geschreven taal — krijg je in het onderwijs veel te maken. Hoofdstuk vijf, *Taal en situatie: kodewisseling* en hoofdstuk zes, *De taalgemeenschap*, kunnen je helpen bij een

weloverwogen oordeel daarover. Een van de kernproblemen uit het taalonderwijs, maar ook uit de sociolinguïstiek, staat centraal in hoofdstuk zeven, *Taal en sociale klasse*. De paragraaf over Bernstein daarin geeft je een helder inzicht in wat die nu allemaal wel beweerd heeft en wat 'men' daarvan gemaakt heeft. Het hoofdstuk kan je helpen in de strijd tegen het nog steeds rondwarende spook van taalachterstand en taalcompensatie. De problematiek van het van huis uit dialect sprekende kind is een van de onderwerpen waarover je wat te weten kunt komen in hoofdstuk acht, *Tweetaligheid en taalkontakt*.

Het boekje is redelijk goed leesbaar. De auteurs werken met veel voorbeeldmateriaal, dat overigens lang niet altijd aan de Nederlandse situatie is ontleend. Ze vermijden zoveel mogelijk de buitenlandstalige termen: kodewisseling in plaats van codeswitching, taalgebeuren in plaats van speechevent, enzovoort. De leesbaarheid wordt alleen negatief beïnvloed door de hoeveelheid nieuwe begrippen per paragraaf, die in sommige gevallen wel wat erg groot is. We krijgen de indruk dat het streven naar volledigheid het streven naar begrijpelijkheid soms wat in de weg heeft gezeten. De verschillende hoofdstukken staan nogal los van elkaar. Dat heeft natuurlijk alles te maken met de sociolinguïstiek zelf: de algemene noemer voor een aantal uiteenlopende studies. Voor de lezer is dat eigenlijk best gemakkelijk: je hoeft niet alles te lezen en je kunt je eigen volgorde bepalen. De literatuurlijst is erg 'up-to-date'; zelfs literatuur uit 1976 is erin verwerkt.

We kunnen uit ervaring spreken als we zeggen dat het boekje goed bruikbaar is op de nieuwe lerarenopleiding. We hebben allebei een cursus ontworpen waarin dit boekje centraal staat (voor belangstellenden op aanvraag verkrijgbaar). De studenten reageren over het algemeen positief. Het boekje geeft veel aanknopingspunten voor discussies, waarin de eigen ervaringen van de studenten, ook tijdens de stageperiodes op scholen opgedaan, een belangrijke rol kunnen spelen. We durven het wel aan te voorspellen dat het boekje ook voor andere vormen van tertiair onderwijs goed bruikbaar is. Juist voor studenten aan Klossen en PA's, die heel intensief met problemen van taalvariatie te maken krijgen, zien we mogelijkheden. Dat de hoofdstukken vrij los van elkaar staan blijkt nu opnieuw een voordeel: afhankelijk van de beschikbare tijd in het kader van de hele opleiding kan gemakkelijk een keuze worden gemaakt.

Voor zelfstudie lijkt dit boek ons ook geschikt, al vergt op je eentje bezig zijn met een dergelijke vrij ingewikkelde materie natuurlijk flink wat energie en wilskracht. Een beetje nadenkend over dat probleem, zagen we best mogelijkheden om met een aantal leraren van een school een paar avonden met het boek aan de gang te gaan. Het lijkt ons niet

zo moeilijk om uit elk hoofdstuk een paar discussiestellingen te halen en daarover vanuit je eigen ervaring en op basis van dit boekje, te praten.

Voor alle 'gebruikers' geldt ons inziens dat ze op een snelle manier op de hoogte raken van de stand van wetenschap op dit gebied. De bibliografische aantekeningen die elk hoofdstuk besluiten, maken verder studeren gemakkelijk, al konden de auteurs maar naar weinig Nederlandse literatuur verwijzen.

Tenslotte, we verwachten dat de 'gebruikers' een positieve invloed kunnen hebben op de ontwikkeling van het moedertaalonderwijs. We noemden hoofdstuk zes en zeven al in verband met de bestrijding van taalachterstand-opvattingen. Wie zich laat beïnvloeden door de daar weergegeven ideeën zal het zogenaamde ABN misschien niet meer zó'n 'heilige koe' vinden en zich wat toleranter opstellen ten opzichte van het taalgebruik van zijn leerlingen. Dat alleen al biedt veel meer kansen voor goed moedertaalonderwijs. De hoofdstukken drie en vier, over pragmatiek en gespreksanalyse, kunnen, voor wie dat wil, nieuwe impulsen geven aan het taalbeschouwingsonderwijs (dit wil *niet* zeggen dat we de inhoud van deze hoofdstukken zonder meer geschikt achten als lesinhoud voor het voortgezet onderwijs).

Het zou ons niet verbazen als de *Moer*-lezer, gewapend met de kennis en het inzicht uit dit boek, heel wat artikelen uit de afgelopen jaargangen van *Moer* wil herlezen; hij zal zeker in staat zijn ze kritischer te verwerken. Dit zal nog sterker gelden voor artikeltjes als dat van Reinsma, waaruit we aan het begin van deze bespreking citeerden.

René Appel, Gerard Hubers, Guus Meijer *Sociolinguïstiek* Utrecht/
Antwerpen 1976. Aula 575, 256 pag. Prijs f 9,50.

het is maar dat u het weet!

Afgelopen maand is grootscheeps reclame gemaakt voor een te verschijnen docentengids voor het voortgezet onderwijs onder auspiciën van de Vereniging de Samenwerkende Landelijke Pedagogische Centra.

Er wordt een 'haarscherp profiel van het Nederlands voortgezet onderwijs' beloofd en een 'caleidoscoop van praktische gegevens'. De folder berekent zijn afnemersgroep op méér dan 50.000 personen. Als u al op deze overal elders verkrijgbare informatie zat te wachten: waakzaamheid is geboden. Het systeem dat men aanbiedt kan u geld gaan kosten. De aanloopkosten voor het standaardwerk-zelf bedragen slechts f 75,-, maar men is van plan drie of vier maal per jaar zogete-

ten actualiseringssupplementen uit te geven à raison van 16 cent per pagina. Het bureau waar u kunt bestellen (Libresso te Deventer) verspreidt ook juridische naslagwerken waarbij ook geregeld actualiseringssupplementen verschijnen à raison van (momenteel) 12 cent per pagina. Van juristen vernemen wij dat die rekeningen soms wel kunnen oplopen tot f 25,- per keer. Dus als veel commissies van personen of adres wisselen, kan dat een dure grap worden. En je kunt er vergif op innemen dat het beloofde 'uitgebreide trefwoordenregister' in zijn geheel elke keer bijgesteld moet worden.

Het is maar dat u het weet.